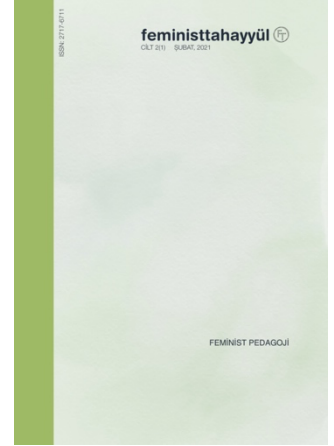

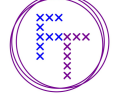
Feminist Sınıfta Pedagojik Tahayyül.

Mine Göğüş Tan

Feminist Tahayyül, 2(1): 97-108.
(Araştırma Notu)

© Bu eser ancak referans verilerek kullanılabilir ve izin
almaksızın çoğaltılamaz.

Feminist Sınıfta Pedagojik Tahayyül

Mine Göğüş Tan¹

1978’de doçentlik tezimi (Tan, 1979) verdikten sonra kadınlar ve eğitim konusunu yüksek lisans dersi olarak ya da Sosyolojiye Giriş ve Eğitim Sosyolojisi dersleri kapsamında okutmaya başlamıştım. Bu konunun, Ankara Üniversitesi’nin çalışmakta olduğum Eğitim Fakültesi² müfredatında özümsemesinin çok önemli olduğunu düşünüyordum.

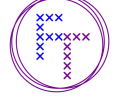
O yıllarda toplumsal cinsiyet terimi henüz dolaşıma girmemişti. Terimin Fakülte müfredatına girmesi, 1996-1997 akademik yılında vermeyi önerdiğim Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim dersiyle oldu.³ Yeni lisans programının Fakülte Kurulu’nda görüşülmesi sırasında hocalardan birinin, “toplumsal cinsiyet ne demek?” sorusu karşısında “gender karşılığı kullanılıyor” demekle yetinmiş, kurul üyelerinden de herhangi bir itirazla karşılaşmamıştım. Dersin 18.06.1996 tarih ve 205/1485 sayılı Ankara Üniversitesi Senatosu kararıyla hiçbir

---

¹ Cambridge Üniversitesi’nde Kadın Çalışmaları alanında post-doc yaptı. Ankara Üniversitesi KASAUM ve KÇ ile İTÜ Bilim, Mühendislik ve Teknolojide Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi’nin kuruluşunda çalıştı. Toplumsal cinsiyet ve eğitim konusunda çeşitli ulusal ve FESTA, SHEMERA, Meta Analysis of Gender and Science Research, UNICEF ve Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi gibi AB tarafından finanse edilen projelerde yer aldı.

² Fakültenin o zamanki adı. 1982 yılında, daha önce Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlı ve temel amaçları öğretmen yetiştirmek olan 2 veya 3 yıllık eğitim enstitülerinin “Eğitim Fakültesi” adıyla üniversitelere aktarılmasından sonra, kuruluş amaçlarındaki farklılığı vurgulamak üzere, Eğitim Bilimleri Fakültesi olarak değiştirildi. Detaylı bilgi için bkz. <http://www.education.ankara.edu.tr/tarihce/>

³ 1996-1997 akademik yılı lisans ders programlarının görüşüldüğü Fakülte Kurulu’nun 27.05.1996 tarih ve 226 sayılı toplantısında, Eğitim Programları ve Öğretim Bölüm Başkanlığı’nın yeni programının kabulüne ilişkin 629 sayılı kararı kapsamında, 1996-1997 öğretim yılından geçerli olarak okutmayı önerdiğim EPÖ308 kodlu Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim dersinin kapsamı şu şekilde belirlenmişti: Toplumsal cinsiyetin kuruluşu bağlamında aile, din, kitle iletişim araçları, eğitim vb. alanlarında toplumsallaşma; cinsiyet rollerinin ve kimliğinin kazanılması; cinsiyet hiyerarşisi yapılarının -patriyarka- toplumbilimsel ve feminist açıklamaları; eğitimin öğrencilik, öğretmenlik, yöneticilik vb. insani boyutlarında, ders programlarında, araç ve gereçlerinde, mekânsal düzenlemelerinde, yasal ve yapısal düzenlemelerinde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri; cinsiyetçiliğin önlenmesinde eğitimin rolü.

olumsuz tepki almadan kabulünü, 2010'ların ikinci yarısında toplumsal cinsiyet terimiyle ilgili polemikler sırasında sık sık hatırladım. Nereden nereye...

1990'lı yıllar akademik yaşamımda iki önemli kırılmayı yaşadığım bir dönemdi. Ankara Üniversitesi'nde Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM) ve Kadın Çalışmaları (KÇ) Anabilim Dalı'nın kuruluşunda görev almak, bunlardan birini oluşturdu. KASAUM, 10 Şubat 1993 tarihinden itibaren çalışmaya başladı. Rektörlük, her fakülteden Merkez Genel Kurulu için bir temsilci istemiş, Eğitim Fakültesi'nden de o sırada "kadın konularıyla haşır neşir" diyerek beni seçmişlerdi. İletişim Fakültesi'nin küçük bir odası, o yıllarda dekan olan Aysel Aziz'in yardımıyla KASAUM'a tahsis edilmişti. Toplantılar da aynı fakülte içindeki kimi mekânlarda yapılırdı. İlk Yönetim Kurulu'ndan başlayarak KASAUM'da Ülker Gürkan, Aysel Aziz, Serpil Sancar, Eser Köker, Aksu Bora gibi akademisyenlerle beraberdim. Bu iş birliği KÇ'nin kuruluşuyla ve çeyrek yüzyılı bulan bir süre başka çalışmalarla (CEİD, 2018; 2020; Köker vd., 2002; Tan vd., 2007; TÜSİAD, 2000; TÜSİAD-KAGIDER, 2008) devam etti.

1995 yılı Aralık ayında kurulan Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı'ndaki derslerim ve seminerlerim ise öğretmenlik yaşantımda yeni kız kardeşlik ve iş birliklerinin kurulmasının, art arda gelen didaktik çözümlerin başlangıcı oldu. Başka bir deyişle feminist pedagojinin hayatıma girişinin. Bu pedagojinin kadınların yaşantılarına odaklanan, öğrenen ve öğretken kavramlarının hiyerarşisini kıran, katılımcı, kolektif anlayış ve pratiklerini KÇ Anabilim Dalı'ndaki ve Eğitim Bilimleri Fakültesi'ndeki derslerime taşımaya çalışıyordum. 90'larda Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde, bu yöntemi uygulamaya çalıştığımız Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim konulu lisans derslerinden kimilerinin bize düşündürdüklerini daha önce yazmıştık (Tan vd., 1998; Tan vd., 2001). Aşağıdaki öykü ise feminist pedagojiyi KÇ Ana Bilim Dalı'nda uygulama konusundaki bir denemeyi özetliyor. Kadın yaşamlarının önemine ve kadın anlatılarına odaklanan Kadın Çalışmalarından Kesitler Semineri'nde, katılımcıların kendi yaşam öykülerini yazmaları beklentisini anlatmakla başlayan bu denemede, feminist kadınlardan oluşan sınıftaki içermeler, öğretmen ve öğrenciler

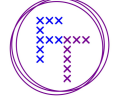
için birlikte ve dönüştürücü öğrenmede özdeşünüm, duygular ve direnç, seminerin Anneanne Atölyesi adlı bir başka öğrenme çevresine evrilişi de ele alınan konular arasında.

1996-1997 Akademik Yılı Bahar Dönemi, Kadın Çalışmalarından Kesitler Semineri'nin ilk dersi. Eğitim Fakültesi'ndeki odamda, diğer odalardan getirdiğimiz sandalyelerle bir oturma düzeni kurmaya çalışıyoruz. Bu ilk derste seminerin kapsamını, beklentilerini, öğrencilerin sorularını konuşacağız. Semineri alanlar, 1996 yılı Şubat ayında yapılan sınavla KÇ Yüksek Lisans Programı'na kabul edilen 12 kadından Gülşen Ak, Satı Atakul, Çiğdem Aydın, Nuran Bayer ve Menekşe İldan. Özel öğrenci statüsündeki Güzide Önem ve Ana Bilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışan Özlem Şahin ve Güzin Yamaner de oradalar.

Öncelikle mekân konusuna bir çözüm bulmamız gerekiyor. KÇ'nin bağlı olduğu Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün özel derslikleri olmadığı için hocalar derslerini kendi fakültelerinde yapıyorlar. Bu sayıda katılımcıyla semineri odamda yürütmek zor. Öğrenci sıralarının, hoca kürsüsünün karşısında art arda sıralandığı geleneksel dersliklerde de çember oluşturamayacağımız için “fakültede başka bir yer bulmalıyım” diye düşünüyorum. Daha sonraki dersleri Eğitim Fakültesi'nin Fakülte Kurulu Salonu'nda yapacağız. Herkesin aynı masanın çevresinde eşit konuma sahip olacağı bir ortamda.

KÇ'nin ilk öğrencilerinin çoğunluğu, kadın hareketiyle yakın ilişkiler içinde. Feminist bilinç ve kararlılık temel özelliklerinden. Ayrıca yaş grubu olarak da sonraki yıllardaki öğrencilere kıyasla biraz daha ilerdeydiler sanırım. Bir kesimi başka fakültelerde de yüksek lisans eğitimi yapmakta. Çoğu çalışıyor. Kimileri evli, kimilerinin küçük çocukları var. Dolayısıyla yükleri ağır.

Bu öğrencilerin çok farklı disiplinlerden gelmekte oluşları işin hem hoş hem de zor olan yanlarını oluşturuyor. Hoş, çünkü değişik renk ve dokulardan oluşan bir çeyiz sandığımız var. Güç, çünkü aynı alandan gelenlerin güvencesi olan ortak dili ve anlayışları biz burada kendimiz

üretmek zorunda kalıyoruz. Bu zorlukları akademik kurullarda defalarca tartıştığımızı hatırlarım.

Kadın Çalışmalarından Kesitler Semineri'nde “kadınların yaşamını yazmak” üzerine konuşacağız. Oto/biyografiler, sözlü tarih anlatıları, hatırat gibi metinler üzerinden. Gerekçesi, feminist bilginin yaşanmış deneyim diye tanımlanmasından yola çıkarak bu tür metinlere görünürlük tanımak. Ötesi, başka yazar ve araştırmacıları konuk edeceğiz. Programda, tarih yazımındaki yeni eğilimlerle ilgili olarak konuşmayı kabul eden, Bilkent Üniversitesi'nden Bilge Criss'le Jonathan Soffer var. Öğrencilerden bazıları, sevgili Bilge Criss'i 141 adet kitabını KÇ Ana Bilim Dalı'na armağan etmesi⁴ dolayısıyla Şubat 1997'de düzenlediğimiz toplantıdan tanıyorlar. Soffer ise çeşitli sözlü tarih çalışmalarına katılmış bir uzman. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın 16.03.1996'da İstanbul'daki ilk sözlü tarih atölyesinde “Columbia Üniversitesi Sözlü Tarih Araştırma Ofisinde Sözlü Tarih Yapmak” (*Doing Oral History at Columbia University Oral History Research Office*) başlıklı bir bildiri sunmuştu. Sözlü tarih görüşmelerinin nasıl yapıldığını ve bunların arşivde nasıl işlendiğini anlattığı bu konuşmayı bizim için tekrarlayacak. Seminerin çok önemli bir konuğu da Kum Saatini İzlerken kitabı henüz yayınlanan Nermin Abadan Unat olacak. Öğrencilere, Hoca'nın İstanbul'dan gelmeyi kabul etmesinin beni nasıl heyecanlandırıldığını anlatıyorum. Onlar da heyecanlanıyorlar.

Kadınların ben anlatılarına başlamadan önce öğrenciler için bir özdeşünüm olanağı yaratmaya çalışıyorum. Kendi yaşamlarına bakmayı, bununla ilgili olarak yazmayı ve paylaşmayı öneriyorum. Sanılanın aksine öğrencilerin yaşam deneyimlerinin akademik bilgi içinde önemli yeri olduğunu anlatıyorum. Hesford'un (1990) otobiyografiyi ve öykülemeyi, kadın çalışmalarında öğrencilerin kendi seslerini keşfetmeleri kadar eleştirel düşünmeyi ve feminist araştırma yöntemlerini geliştirmek için kullandığından söz ediyorum. “Yaşam

---

⁴ Bilge'nin kitapları, Amerika'da kadın tarihini yan dal olarak çalıştığı için feminist literatürün hemen tüm klasiklerini kapsıyordu. Aynı yılın Aralık ayında, Feride Sabuncu'nun, annesi Melahat Otkun'un 171 adet kitabını da bağışlamasıyla Özlem'le Güzin'in özenle katalogladığı bir kitaplığımız olmuştu.

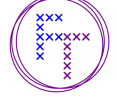
öykülerini paylaşmak, birbirimizin duygularını paylaşmaya, bir grup aidiyeti ve öğrenim birliği kurmaya da götürebilir bizi” diyorum. “Ortak ve farklı yanları görürüz, hatta okumalarımızı oluşturan metinlerdeki kadınlarla paylaşımlarımızı ve farklılaşmalarımızı da”.

Bu tür bir benanlatı metnini ilk kez istemiyorum öğrencilerden. Başka derslerde de sık kullandığım bir yöntem bu. Kişisel yaşam bilgisine değer vermeyen akademide, bu bilgiyi çeperden merkeze getirmeyi, Freire’yi⁵ okuduğum ve okuttuğum yıllardan beri, daha ilk derste denerim. Eğitim Sosyolojisi ya da Eleştirel Pedagoji derslerime başlarken öğrencilerden eğitim yaşantılarına ait bir anılarını yazmalarını isterim. “Hemen mi?”, “burada mı?”, “yalnız siz mi göreceksiniz?” gibi sorular sorarlar. “On dakika” derim, “on dakikada ne yazabilirseniz”. Böyle bir giriş beklemedikleri için kimilerinin canı sıkılır, hemen her defasında, “yazacak bir şey bulamıyorum” cümlesinden başka içeriği olmayan kağıtlar verenler olur. Bu da önemli bir dönüttür elbette. Belki bir tür direnç. Dolayısıyla sayısallaştırılabilir. Hatta başlı başına bir sorgulama ya da tartışma konusu olarak ele alınabilir. Öteki anlatılardan, eğitim yaşantılarının sosyoekonomik katmanlara, cinsiyete ya da yaşanan coğrafyaya göre nasıl farklılaştığını gösteren bir kolaj oluşur ve her yıl derslerin “kitabî” bilgilerinin gerçeklikle ilişkilendirilmesine imkân verir.

Öz yaşam öyküsü yazma gerekçelerinin kesitler seminerindeki feminist kadınlar tarafından kolaylıkla anlaşılabilceğini düşünmüş olmalıyım. “Ama bu grubun şiddetli bir sorunu vardı: Yazmak. Kendi yaşantısını başkalarına açma durumundan da daha acil olarak o yaşantıyı kâğıda dökmek sorunsalı...Kimileri kendinin içinden çıkamıyor, kimileri gruba eklemleme sorunu yaşıyordu. Hayatını hep içinden yaşayan Menekşe için, böyle bir öyküyü yazmak kendine sakladığı bir şeylerin dile gelmesi demektir. Çiğdem ise, ‘okuldaki ikinci sömestrimde hala arkadaşlarımla ilgili belirgin düşüncelerim yoktu... Kimin kim olduğuna,

---

⁵ Eleştirel pedagojinin öncülerinden Brezilyalı eğitimci ve filozof Paulo Freire’nin, kimileri dilimize de çevrilen *Pedagogy of Hope, Learning to Question, A Pedagogy for Liberation, Pedagogy of Indignation* gibi kitapları arasında *Pedagogy of the Oppressed* (Ezilenlerin Pedagojisi, 1991) en ünlüsüdür.

nereden gelip nereye gittiğine ilişkin açık, kesin bilgiler verilmiyordu’ diye düşünüyordu” (Köker vd., 2002: 22-23).

Üstelik Satı’nın o ilk derste, “Peki, sizi buraya getiren nedir?” sorusuna verdiğim yanıtı düşündükçe onların kendilerini anlatmalarına hiç de yardımcı olmayan bir kronolojik şablon çizdiğimi sonradan fark etmiştim:

Gaziantep’te doğdum. İlk ve ortaokulu orada bitirdikten sonra, liseyi onuncu sınıfta AFS bursuyla gittiğim ABD’de tamamladım. Ankara Hukuk Fakültesi’nde okudum, Fulbright bursuyla gene ABD’de Sosyoloji Yüksek Lisansı, sonra gene Ankara Hukuk’ta doktora yaptım. Doçentlik tezim, Ekonomik Hayatta Cinsel Farklılaşma ve Eğitimin Etkisi konusundaydı. O zamandan beri Kadınlar ve Eğitim konulu dersler veriyorum. 1995 Aralık ayında Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı’nın ilk başkanı olarak görevlendirildim.

Bunu izleyen sessizlikte, dayanamayıp eklemiştim:

“Evliyim, iki çocuğum var.”

Yaşam öykülerinin gelmesi gecikiyordu. Bir akşam, kadınlarla yaptığım sözlü tarih görüşmelerini anlatacağım ertesi günkü seminere hazırlanırken Maxine Green’i hatırladım. Green, eğitimcilerin ancak kendi geçmişleriyle ve farkındalıklarıyla teması korudukları takdirde öğrencileriyle etkileşim sağlayabileceğini düşünenlerdendi (Hesford, 1990). Seminerdeki kadınların şimdiki yaşlarına yakın yaşlarımda tuttuğum kimi notlarım olduğu aklıma geldi. Tam da doçentlik çalışmalarımı yaptığım zamandaki o “sıradan” günlerin notlarını bulmak kolay olmadı. Ama sonunda seminere o notlardan, 1976 yılına ait aşağıdaki anlatıyla başlamayı becerebilmişim:

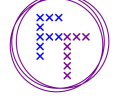

Yatakta bir yandan bir yana döndü. Uyku ile uyanıklık arasında, her sabah olduğu gibi daha önce kalkmış, dolaşmaya başlamış olan adamın ayak seslerini dinledi. Yorganı başından aşırıldı, “on dakika” dedi, “bir on dakika daha”. Yeniden dalar gibi oldu ki birden kafasının içinde tatsız bir kurcalanma hissetti. Huzurunu bozan bir şey... Artık tümünden uyanmıştı.

Keyfini bozan şeyi çabuk buldu. Bugün temizlik günüydü. Akşamüstüne bitap düştüğü, ertesi günün sabahına karşı uyanıp ağrılarını Remidon alarak dindirdiği günlerden biri. Temizlik günlerinden öteden beri nefret eder, gene de başkalarının yaptığı gibi evi temizlikçiye bırakıp gidemezdi...Onun için de Pırgüzel’i haftada bir, dersinin olmadığı günde alırdı. Sonra da onun arkasında dolaşmaktan, bıraktığı eksikleri tamamlamaktan yakınırdı. O gelmeden makineye çamaşırları koyacak, balkon yıkandıktan sonra makineden çıkardıklarını asacak, mutfak temizlenmeden yemekleri yapacak, çamaşırları fazla kurumadan toplayıp ütüleyebildiği kadarını ortadan kaldıracak. Kendini haklı gösterecek bir de neden bulmuştu: “Başka günlerde yetiştiremediğim işlerimi bitiriyorum” diyordu. Oysa o gün daha çok çalışması, başka günlerde dinlenmesini sağlamıyordu.

Yatağın tadı kaçmıştı. Kalktı, giyindi, balkon kapısını açtı. Yatağı yaparken bitişik odadan çocuğun sesi geldi, “anne!” “Tamam” dedi, “şimdi, bugün okula gitmiycem diyecek”. Her temizlik gününde aynı şey. Çocuk günler konusunda fazla bir şey bilmemesine karşın temizlik günlerini hiç şaşırılmaz ve her defasında da o gün yuvaya gitmemek için direnirdi. Bazen dayanamayıp bu isteği kabul ediyordu. İşte o günler tam bir müsamereydi. Çünkü işe, bir de çocuğun ilgi isteğini yanıtlamak için koşturmak, temizlenen yerden temizlenmeyene defalarca girip çıkmasına öfkelenmek, sonra da onu azarladığı için kendini suçlamak ekleniyor ve gün ortasında eriyip bittiğini düşünüyordu.

Çocuk, “anne” dedi, “bugün evde kalabilir miyim? Hiç yaramazlık etmiycem, hı? N’olur anne, n’olur”. İçi cız etti. Çocukla ilişkisi hep böyleydi. Gizil bir çatışma.

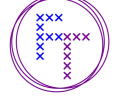

Sonra açıkça kavga. Reddettiği her isteğin sonunda çocuğun direnişi ve ardından patlama.

Onu hemen bir üst sokakta, bağırsa duyacakları kadar yakın, Ankara'nın iyi diye bilinen yuvalarından Aykan'a, rica minnet vermişlerdi. Okul öncesi kurumların az ve yetersiz olduğu 70'li yılların ortasında bulunmaz nimet. Bu yıl sondu. Sonbaharda ilkokula başlayacaktı çünkü. Aslında şimdi hayatları çok daha kolay sayılırdı. Yuvadan önceki yıllarda geçirdiği sıkıntılar "ikinci çocuk" hevesini silip süpürmüştü. "Kan ve ter" diyordu. Geçen yılların sıkıntısını bu iki sözcükle özetliyordu hep. Yalnızlık, tecrübesizlik, titizlik, gerginlik. Sık sık değişen, aniden bırakıp giden yardımcı kadınlar. Evle işi bir arada, eksiksiz başarıma azminin çözümsüzlükleri. Geceleri havagazı ocağının üstünde, saf sabunla kaynayan çocuk bezlerinin kokusu. Defalarca durulandıktan sonra küvetin üstündeki portatif askıya asılmaları için temizlik merdivenini dikkatle kullanmak gerek. Çünkü bir kez, kapaklanan merdivenden düşüp tarak kemiklerini kırmıştı. Kuruyan bezler tek tek kızgın ütüden geçirilmeli. Ellerindeki egzema çocukla yaşıttı. Alttan ikinci omurdaki kayma zor doğumdan kalma. Üniversitenin üçüncü sınıfında başlayan migren nöbetleri şimdi daha sık tekrarlıyordu.

Yatağın öbür tarafına geçerek dantel örtünün sarkan ucunu özenle düzeltti. Artık çocuğun yanına gidebilirdi. Yatak düzeltmeyi tamamlamadan onunla ilgilenmediği için pişmanlık duyarak, "hadi" dedi, "kalkma zamanı".

"N'olur anne kalayım, ha, ne dersin anne, ha?"

“Biliyorsun temizlik günleri geçinemiyoruz” dedi çocuktan anlayış bekleyerek. Sesine Spock’tan⁶ okuduğu kararlı ve kesin tonu vermeye çalışıyordu. “Hadi tuvalete”.

Çocuk bozulduğunu gizlemeden odadan çıktı. Babası mutfaktan “çay hazır” diyordu. Aceleyle çocuğun yatağını düzeltti. Onun kendisine baş eğmesi, yeniden içini sızlatmıştı. Sol kaşının üzerinde ince, sinsî bir ağrı hissetti.

“Bitti!”, “çayları koydum”. Biri banyodan öteki mutfaktan sesleniyordu. Kızın işini bitirdi. Elini, yüzünü yıkayan çocuk şimdi her günkü kavga nedenlerinden bir başkasına sarıldı:

“Dans elbisemi giyebilir miyim?”

“Kahvaltıdan sonra konuşuruz”.

Çocuk yineledi, “önce giyineceğim”.

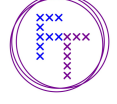
Mutfaktan tekrar, “çaylar soğuyor!”...

Çocuğun şimdi uzlaşmaya hazırlandığını seziyordu. Teslim oldu ama şartlı.

“Dans elbisen gezmelik, onu okula giyemezsin”.

---

⁶ Benjamin Spock (1903-1998). 1946’da yazdığı ve elli milyondan fazla satan *Baby and Child Care* kitabı ile kuşaklar boyunca anne babaları çocuk yetiştirme konusundaki görüşleriyle etkilemiş olan Amerikalı doktor ve çocuk hakları aktivisti. Bkz. <https://drspock.com/>

“N’olur anne, bi kerelik, hem hiç kirletmiycem”.

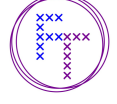
“Olmaz dedim”.

Çocuk silahları çekti, son perdeden ağlamaya başladı. “Ne kötü annesin” diyordu, “git bu evden, git. Seni istemiyorum. Hem büyüyünce sizi görmeye de gelmiycem”. Onu susturmaya çalışırken adam araya girdi, sakin ve rasyonel: “Bu giyim konusunu öğretmenle konuşacağım. Bakalım o ne diyor?”

Kız aldırmadan bağırmasını sürdürdü. Komşu dairelerdekilerin hepsine sesini duyurmuş olmalıydı. Dolaptan bir pantolonla triko bluz çıkardı. Çocuk özellikle pantolondan nefret ediyor, annesinin cinsiyet kodlu diye burun kıvırdığı süslü, dantelli, büzgülü elbiseleri seviyordu. “Dans elbise” adını taktığı giysi bunların en fiyakalılarındı ve annesinin “feminist takıntılarıyla” öteden beri alay eden bir kuzen tarafından Almanya’dan getirilmişti. Ani bir kararla pantolonu yerine astı, bir etek aldı. Çocuk bir ölçüde dediğini yaptırmıştı. Hep böyle yarı kararlı oluşuna öfke duyarak çocuğu giydirmeyi bitirdi, biraz da iteleyerek onu mutfağa soktu. Migren, yerine yerleştiğinin işaretini veriyordu. “İlacı gecikmeden almalıyım” diye düşündü ama erteledi, “iki lokma yedikten sonra”.

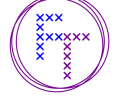
Okumayı bitirdiğimde bir ses: “bu sizin öykünüz, değil mi hocam?” Bunun, Magda Lewis’in (1990) pedagojik an dediği türden bir şey olduğunu fark ettim birden. Üniversite öğrencilerinin kişisel bilgisini o denli önemli saydığım halde kendime ait olanı hep derslerimin ve yazdıklarımın dışında tutmanın yarattığı çelişkiyi ancak şimdi anlayabiliyordum. Öğretmenliğimin en kritik anlarından biri.

COVID-19 pandemisi günlerinde, KÇ’nin bir grup öğrencisinin yeni bir Anneanne Atölyesi düzenleyerek kendi anneannelerini yazmaya başlamaları nedeniyle yaptıkları 06 Haziran 2020 tarihindeki online toplantıya katıldığımında, bunun ancak orada, o kadınlarla

gerçekleşebileceğini söylemiştim. Farklı gruplarla, başka deneyimlerimin olduğunu, onların da kendilerine göre çok değerli olduklarını düşündüğümü ekledim. Ama hiçbirisinin bu düzeyde bir duygusal yoğunluk, böyle bir paylaşım, böyle bir elektrik sağlamadığını.

“İşte artık karşılıklı olarak temasa geçebilmiş ve birbirimizin ruhlarına dokunmaya başlamıştık. Buzlar çözülyordu...” diyordu Satı (Köker vd., 2002: 23). Çok geçmeden onlar da kendi öykülerini getiriyorlar. Tam da o günlerde KÇ'nin en sevdiğim hocalarından Eser Köker arıyor, “otobiyografi yazıyormuşsunuz, bu beni çok heyecanlandırdı” diyor. Ayrıca, yazma tasarımının bölümdeki öteki öğrencilerin de katılabileceği bir ortak projeye dönüştürülmesini öneriyor. Bu fikrin tartışılıp karara bağlanmasını yarıyılın bitişinden sonraya bırakıyoruz. 19 Haziran'daki ilk toplantıya Eser Köker'le bölümün öğrencilerinden Ebru Saner de geliyorlar. O toplantıda Eser Köker, kendi öyküsünü yazmaya oturduğunda kaleminin ucuna anneannesinin dolandığını anlatarak bize bu öyküyü okuyor. Hepimiz, yazmaya anneannelerimizle başlamak fikrini benimsiyoruz. Uzak ya da yakın geçmişte yaşamış bir başka kadının öyküsünü yazmanın hem daha kolay olacağını hem de bu şekilde kadınların toplumsal tarihine küçük bir katkıda bulunacağımızı (Köker vd., 2002: 24) düşünüyoruz. Biz on bir kadın, 1997 Eylül ayında tekrar toplanıp Anneanne Atölyesi'nde düzenli aralıklarla bir araya gelerek, on bir anneannenin öyküsünü 1998 Haziran ayında bitiriyoruz. Taslak, Anneanne Sırlarını Eskitmiş Aynalar adıyla 2002'de kitaplaşıyor.

KAYNAKÇA

CEİD (2018) *Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi*. Ankara: CEİD Yayınları.

___ (2020) *Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II*. Ankara: CEİD Yayınları.

Freire, P. (1991) *Ezilenlerin Pedagojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Hesford, W. S. (1990) Storytelling and the Dynamics of Feminist Teaching. *Feminist Teacher*, 5(2): 20-4.

Köker, E. vd. (2002) *Anneanne: Sırlarını Eskitmiş Aynalar*. İstanbul: Çivi Yazıları.

Lewis, M. (1990) Interrupting Patriarchy. *Harvard Educational Review*, 60 (4): 467-89.

Spock, B. (1946) *Baby and Child Care*. New York: Pocket Books.

Tan, E. M. (1979) *Kadın, Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi*. Ankara: T. İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa Matbaası.

Tan, M., Esen, Y., Şahin, Ö. ve Yamaner, G. (1998) Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim, Lisans Programlarına Kadın Bakış Açısının Kazandırılması Adına Pedagojik Bir Deneme. Çitçi, O. haz. *Kadınlar ve Gelecek* içinde. Ankara: TODAİE Yayınları: 363-382.

Tan, M., Şahin, Ö. ve Yamaner, G. (2001) Toplumsal Cinsiyet Konulu Bir Lisans Dersi Üzerine Gözlemler. İlyasoğlu, A. ve Akgökçe, N. haz. *Yerel Bir Feminizme Doğru* içinde. İstanbul: Sel Yayınları: 333-54.

Tan, M. G., Şahin, Ö., Sever, M. ve Bora, A. (2007) *Cumhuriyet’te Çocuktular*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

TÜSİAD (2000) *Kadın/Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları.

TÜSİAD-KAGİDER (2008) *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri*. “Kadın/Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset” Raporunun Güncellenmesi. İstanbul: Graphis.